

3592

1.000

1

197

ك

www.ketab.ir

الْحَمْدُ لِلَّهِ الْمَوْلَى

وَالْحَمْدُ لِلَّهِ الْمَوْلَى

www.kelab.ir

۲ | خاطرات شفاهی

انفالک المیاد الی ذالک

به روایت مردم

مصحح و شریکین :
مریم حاجی زاده و ساره مشهدی، به قلم

 حوزه هنری انقلاب اسلامی استان مرکزی	خاطرات شفاهی انقلاب اسلامی ایران مجله تخصصی
خاطرات شفاهی انقلاب اسلامی در اراک به روایت مردم ۲ به نوبت: مریم حاجی زاده و ساره مشهدی میقانی ویراستار: دکتر محسن ایزدیار طراح جلد: امیرحسین عبادیان دهکردی طرح روی جلد: محسن مدحسین جمالزاده صفحه آرای: رضا زنجیری فراهانی چاپ: سال ۱۳۹۷ - شماره ۱ - ۱۰۰۰ نسخه شابک: ۹۶۴-۶۰۰-۸۹۰۹-۰۷	
سرشناسه: حاجی زاده، مریم - ۱۳۶۶ - مشهدی میقانی، ساره، ۱۳۶۵، گردآورنده. عنوان: خاطرات شفاهی انقلاب اسلامی در اراک به روایت مردم ۲ (دو). تکرار نام پدیدآورنده: مصاحبه و تدوین مریم حاجی زاده، ساره مشهدی میقانی؛ ابرای حوزه هنری انقلاب اسلامی استان مرکزی. مشخصات نشر: قم: اندیشه شرق، ۱۳۹۷. مشخصات ظاهری: ۲۹۶ ص؛ مصور، عکس، نمودار، ۳۰۰۰ ریال. وضعیت فهرست نویسی: فیبا ISBN: 978-600-8409-07-6 یادداشت: کتابنامه: ص [۲۴۷] - ۲۴۸؛ همچنین به صورت زیر نویس. یادداشت: نمایه. موضوع: تاریخ شفاهی - ایران - اراک. موضوع: ایران - تاریخ - انقلاب اسلامی، ۱۳۵۷ - اراک. موضوع: ایران - تاریخ - انقلاب اسلامی، ۱۳۵۷ - خاطرات. موضوع: ایران - تاریخ - انقلاب اسلامی، ۱۳۵۷ - جنبش‌های اجتماعی. شناسه افزوده: سازمان تبلیغات اسلامی، حوزه هنری انقلاب اسلامی استان مرکزی، دفتر فرهنگ و مطالعات پایداري. رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۷، ج ۲، ۱۵۷۱ DSR رده‌بندی دیویی: ۹۵۵/۰۸۴ شماره مدرک: ۴۹۵۷۷۲۹	
نشانی: حوزه هنری انقلاب اسلامی استان مرکزی، اراک، خیابان قائم مقام، میدان ساعت کدپستی: ۳۸۱۷۷-۱-۳۳۱۱ تلفکس: ۳۲۲۷۰۹۱۸-۲۰ (۰۸۶) www.artmarkazi.ir نقل و چاپ نوشته‌ها منوط به اجازه رسمی می‌باشد.	

فهرست مطالب

۷	پیشگفتار
۹	مقدمه
۲۱	تحت تعقیب: احمد معصومی
۹۵	فرزند نهم: اشرف جواهری
۱۲۷	شیخ حسین: محمد حسن مطیعی
۱۶۱	S.J: صمد جودکی
۱۸۹	هنرجو: مهدی آقا جانی
۲۱۳	نگهبانی: غلامرضا پویا
۲۲۹	سریاز: ابراهیم اصلانی ملایری
۲۴۷	منابع و مأخذ
۲۵۱	پیوست‌ها
۲۵۲	فهرست اعلام
۲۵۹	اسناد
۲۹۳	تغییر نام کوچه‌ها، خیابان‌ها، میادین و... شهر اراک
۲۹۴	جدول راویان

پیشگفتار

إِنَّ اللَّهَ لَا يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتَّى يُغَيِّرُوا مَا بِأَنْفُسِهِمْ
(خداوند سرنوشت هیچ قوم و ملتی را تغییر نمی دهد مگر این که آنان آنچه را در خودشان است تغییر دهند.) (سوره رعد، آیه ۱۱)

انقلاب اسلامی ایران یکی از مهم ترین پدیده های عصر حاضر است که همچنان ابعاد مختلف آن به شایستگی شناسایی نشده است. تاریخ شفاهی از شاخه های جدید تاریخی محسوب می شود که حاوی اطلاعات تاریخی مبتنی بر خاطره مردم است. باید دستی بر آورد تا بسیاری از خاطرات ناکفته و ناشنیده ارزشمند تاریخ انقلاب به بوته فراموشی سپرده نشود و از اطلاعات ارزشمندی که در سینه فعالان آن دوران است محروم نمائیم.

توجه به خاطرات شفاهی فعالان انقلاب اسلامی، به ویژه ثبت و ضبط این خاطرات، برای شناخت بیشتر تاریخ معاصر ایران اسلامی و تثبیت آن نیز اهمیتی بسزا دارد. به همین منظور، حوزه هنری انقلاب اسلامی استان مرکزی جهت آشنایی بیشتر آحاد جامعه به ویژه نسل جوان با حوادث انقلاب اسلامی و زنده نگاه داشتن یاد و خاطره آن دوران، اقدام به جمع آوری خاطرات شفاهی انقلاب

اسلامی در اراک نموده است تا مجموعه‌ای خواندنی و گرانقدر برای آیندگان به یادگار بگذارد.

اثر پیش رو به پیشنهاد و سفارش حوزه هنری انقلاب اسلامی استان مرکزی به کوشش خانم‌ها ساره مشهدی میقانی و مریم حاجی‌زاده صورت پذیرفته است. امید داریم حرکتی که به تازگی آغاز کرده‌ایم استمرار یابد؛ به همین منظور، از کلیه بزرگوارانی که در به ثمر نشستن انقلاب اسلامی ۵۷ حضوری فعال داشته‌اند تقاضای همکاری و همدلی داریم.

در پایان بر خود لازم می‌دانیم از زحمات و مساعدت‌های تمام عزیزانی که در این راه یار و مان بوده‌اند سپاسگزاری کنیم.

دفتر فرهنگ و مطالعات پایداری
حوزه هنری انقلاب اسلامی استان مرکزی

آیت‌الله سیدعلی خامنه‌ای (مدظله العالی) رهبر معظم انقلاب اسلامی در زمینه گردآوری خاطرات شاهای انقلاب اسلامی فرمودند: ثواب ثبت تاریخ انقلاب اگر از افرادی که جنگیدند بیشتر نباشد، برابر با ثواب مبارزان است و این خاطرات باید ثبت و ضبط شود، حتی اگر امکان انتشار آنها فعلاً وجود ندارد، تنها ضبط و نگهداری شوند.^۱

نگاهی به گذشته تاریخی ایران نشان می‌دهد انقلاب اسلامی دیگر گونی عظیمی بود که در سال ۵۷ در ایران به وقوع پیوست و نقش و جایگاه تاریخی آن در تحولات گوناگون و شکل‌گیری هویت ایرانی بسیار پررنگ و تاثیرگذار بوده است. انقلاب اسلامی رخدادی بود که در آن ملت ایران با اتحادی وصف‌ناپذیر، با کمترین امکانات و با اتکا به نیروی الهی در سایه رهبری قاطع و مدبر به ستیز علیه رژیم پهلوی به پا خاست؛ قدرتی که همه ابرقدرت‌های آن دوران حامی و پشتیبانش بودند.

جرقه این انقلاب سال ۴۲ با تبعید امام خمینی (ره) به عراق و قیام ۱۵ خرداد زده شد. از این سال تا سال ۵۷ بسیاری از مردم در نقاط مختلف این سرزمین در حمایت

۱. حجت‌الاسلام و المسلمین سعید فخرزاده، مدیر دفتر تاریخ شفاهی حوزه هنری، در گفت‌وگو با تسنیم، با اشاره به فعالیت‌های این دفتر در طول سال‌های گذشته برای پر کردن خلأهای موجود در حوزه تاریخ شفاهی انقلاب اسلامی، به نظر رهبر معظم انقلاب در این درباره پرداخته است (خبرگزاری تسنیم، ۱۳۹۶/۱۱/۱۰).

از امام به پا خاستند و فعالیت‌های خود را برای سرنگونی رژیم شروع کردند. با نزدیک شدن به سال ۵۷ بر شدت و گستردگی فعالیت‌ها افزوده شد و نشانه‌های انقلاب هویدا گشت، چنان‌که ندای آن به دورترین نقاط کشور تسری یافت. هم‌صدایی ملت در ضديت با رژیم در شعارها و راهپیمایی به گوش رسید و جمعیت شرکت‌کننده در فعالیت‌های انقلابی میلیونی گردید. با بسط این فعالیت‌ها، رژیم به مقابله سرسختانه نظیر کتک، دستگیری، زندان، شکنجه و تیراندازی نسبت به انقلابیون پرداخت و کشتارها و سخت‌گیری‌ها در این مدت فزونی یافت. با این حال مردم لحظه‌ای از اهداف و آرمان‌های خود پا پس نکشیدند. آنان تحت رهنمودهای امام که از طریق نوار و اعلامیه به دستشان می‌رسید مقاومت و مبارزه خود را ادامه دادند و بعد از سپری کردن روزهای سخت و تلخ، طعم پرحلاوت پیروزی را چشیدند.

پیروزی انقلاب اسلامی ضمن آن که تطوری مهم در گستره سیاست جهانی بود به لحاظ تاریخ‌نگاری هم تأثیرات مهم و قابل تأملی در عرصه پژوهش و تحقیق به بار آورد. یکی از این بحولات شکل‌گیری تاریخ شفاهی است که آغازی بر تاریخ مکتوب و یکی از شناخته‌شده‌ترین روش‌ها برای ثبت اطلاعات است زیرا مورخ با صحنه‌سازان یک جریان تاریخی مواجه است، با افرادی که در بطن یک واقعه بوده‌اند. به همین جهت تاریخ شفاهی یکی از مؤثرترین و مردمی‌ترین شیوه‌های ثبت تاریخ و پژوهش تاریخی است. پس از پیروزی انقلاب اسلامی با احساس ضرورت بررسی ریشه‌های انقلاب و پیامدهای آن، اهمیت این تاریخ شفاهی برای ضبط و ثبت این ریشه‌ها بیش از پیش نمود پیدا کرد. در همین راستا دفتر فرهنگ مطالعات پایداری حوزه هنری انتشار خاطرات شفاهی مردم در زمینه انقلاب اسلامی را در اولویت فعالیت‌های خود قرار داد. به پیروی از همین سیاست دفتر فرهنگ مطالعات پایداری استان مرکزی نیز به گردآوری خاطرات شفاهی فعالان انقلابی در این استان همت گماشت. در واقع مساعی و مجاهدت‌های مردم تک‌تک شهرهای ایران، این انقلاب را به فتح و نجاح رساند، از این حیث برای درک و شناخت دقیق این انقلاب بزرگ باید در همه جای ایران اسلامی با رویکردی واقع‌گرایانه و به دور از هرگونه حبّ و بغض، رویدادها و شخصیت‌های مؤثر و تاریخ‌ساز را شناسایی کرد

و نسبت به ثبت و ضبط خاطرات آن‌ها اقدام مؤثر و عملی نمود.

بررسی تحولات تاریخ معاصر ایران در شهرها و مناطق مختلف کشور، در عین برخورداری از ویژگی‌های کلی و مشترک، مولفه‌های ویژه‌ای نیز دارد که در هر شهر با منطقه ممکن است متفاوت از سایر شهرها و مناطق باشد به طوری که تأثیرگذاری آن مولفه‌ها، که متأثر از تفکرات، باورها و رفتارهای مردم مناطق مختلف است می‌تواند بسیار موثرتر از عناصر کلی باشد. به همین منظور، دفتر فرهنگ و مطالعات پادشاهی استان مرکزی به گردآوری خاطرات شفاهی انقلابیون شهر اراک پرداخته است.

اراک یکی از شهرهای مرکزی ایران است و تاریخ بنای آن برابر با ۱۲۳۱ ه.ق و ۱۸۰۸ م. است. این شهر در عهد فتحعلی‌شاه و در واقع به عنوان قلعه نظامی و به خاطر اهمیت سوق‌الجیشی پای‌گذاری شده است. به واسطه قرار داشتن در مرکز ایران و نزدیکی به پایتخت‌های ایران ادوار اسلامی همواره از وقایع تاریخی تأثیر پذیرفته است. چنان‌که آغاز فعالیت‌های سیاسی در شهر اراک را می‌توان در دوران مشروطه دانست. انقلاب مشروطه و همراهی مردم با آن از قدیمی‌ترین فعالیت‌های نظام‌مند سیاسی در ایران است و مردم اراک چون مردم سایر شهرها، در شکل‌گیری آن نقش داشتند. چنان‌که ابراهیم دهگان به همراهی مردم اراک با مشروطه‌طلبان اشاره کرده و بیان می‌کند در دوران حکومت فخرالملک در سال ۱۳۰۳ ش. طلبیه مشروطه تا اراک هم رسید. مردم اراک دکان‌ها را بسته و در تلگراف‌خانه، تحصن کردند و عده‌ای نیز به قم رفته و در تلگراف‌خانه آنجا متحصن شدند (دهگان، ۱۳۴۵: ۲۰۸). در ایام مشروطه‌خواهی مردم اراک، همپای دیگر شهرها با حضور در نشست‌ها همراهی خود را با این جنبش مردمی نشان دادند برای مثال در مسجد حاج محمدابراهیم^۱ جلسه بزرگی از طلاب و مردم اراک در حمایت از مشروطه تشکیل شد (نیک‌فام، ب، ۱۳۹۳: ۵۸).

در اراک طی دوران مشروطه و بعد از آن، انجمن‌ها و احزاب تشکیل شدند

۱. این مسجد در خیابان شهید بهشتی (عباس‌آباد) قرار دارد. از بناهای دوره قاجاریه و بانی آن حاج محمدابراهیم خوانساری است.

و به فعالیت‌های سیاسی و اجتماعی در شهر پرداختند (نیک‌فام، الف، ۱۳۹۳: ۱۹). انجمن‌هایی نظیر انجمن ولایتی عراق، آدمیت، دموکرات، اعتدال، تدین، آذربایجان و ... اولین انجمن را آقانورالدین عراقی، مجتهد جامع‌الشرایط که خود مشروطه‌خواه بود، در صدر مشروطه در عراق یا سلطان‌آباد تأسیس کرد (همان، ۲۰). انجمن آدمیت در اراک نیز شعبه داشت و رئیس آن میرزا اسدالله‌خان پروین و میرزا محمدعلی شاهین یکی از اعضای برجسته‌اش بود (ذبیحی، ۱۳۸۱: ۶۲). بنیان‌گذار انجمن دموکرات اراک، میرزا حبیب‌اله طاهری عکاس‌باشی بود و هفت نفر اعضای هیأت علمی داشت نظیر میرزا ابراهیم‌آقا نوذری از تجار معتبر عراقی، حاج شیخ علی نجمین، از بنیان‌گذاران فرهنگ نوین اراک، حاج عبدالرحیم اصفهانی، آقامیرزا آقا، مهدی یثربی، ابن پورحسن و حسین خاکباز (خاکباز، ۱۳۷۱: ۱۰۷).

حزب ایران در سال ۱۳۲۲ ایجاد شد و یکی از اعضای آن به نام محمدهادی جواهری به اراک آمد و شعبه آن را در اراک دایر کرد. هیأت اجرایی آن هفته‌ای یک بار جلسه داشتند و اعلامیه‌ها به تعداد کارهای یک ماهه خود می‌پرداختند (ذبیحی، ۱۳۸۱: ۷۷). پس از تأسیس حزب توده در ۱۵ مهر ۱۳۲۰، در سال ۱۳۲۱ ش. در شهرهای دیگر کشور از جمله اراک سازمان‌های محلی آن تشکیل شدند. این حزب در میان نخبگان، فرهنگیان و کارگران اراک طرفداران زیادی یافت به گونه‌ای که شعبه اراک از شعبه‌های فعال حزب توده کشت (نیک‌فام، الف، ۱۳۹۳: ۲۵). از اقدامات شعبه حزب توده در اراک، نشر آگهی و اعلان در باره حوادث و اتفاقات سیاسی زمان خود بود؛ یکی از این آگهی‌ها در ۲۱/۲/۱۳۲۱ ش. روز یک‌شنبه، در اراک در حمایت از کارگران بعد از جنگ جهانی دوم توزیع شد. برگزاری میتینگ در سال فوت دکتر ارانی در ۱۵/۷/۱۳۲۳ و بهمن ماه سال ۱۳۲۴، اجراء نمایشی در باب چگونگی قتل فرخی یزدی، دعوت از خلیل ملکی و سخنرانی او در مجلس جمعیت ۱۲۰ نفره، در باب انتخابات دوره ۱۵ مجلس شورای ملی در سال ۱۳۲۵ ش و توزیع کارت پستال‌ها در مخالفت با حکومت پهلوی از دیگر اقدامات مهم آنها است (همان: ۲۶-۲۹). علاوه بر این گروه‌ها، احزاب دیگری نیز در اراک فعالیت داشتند. (رک: ذبیحی، ۱۳۸۰) آخرین حزب سیاسی دوره پهلوی دوم حزب رستاخیز بود که در

اسفند ماه ۱۳۵۳ ایجاد شد و در شهر اراک کانون‌های گوناگونی از آن فعال شدند از جمله در آموزش و پرورش، شهر صنعتی، شهرداری و مدرسه عالی علوم (سیفی، فقیهی و اخوان ملایری، ۱۳۹۱: ۲۳۷).

عوامل گوناگون و بسیاری سبب شده است تا مردم شهر اراک مانند سایر شهرها به سوی همبستگی، حرکت‌ها و اعتراضات مردمی روند مانند ظلم و ستم حاکمان، سیاستمداران، صاحبان قدرت - سرمایه و سوء استفاده‌های شخصی و گروهی که منجر به حوادثی چون واقعه نمک^۱، مخالفت مردم با نظام وظیفه^۲، تحصن در تلگرافخانه^۳ و غیره شدند.

گسترده‌ترین حضور و مشارکت سیاسی مردم اراک در سرنوشت کشور، در انقلاب سال ۱۳۵۷ است. فعالیت‌های آنها در همپایی با سایر شهرها ابتدا به صورت مخفیانه و در گروه‌های کوچک اغلب به مرکزیت مساجد و با سخنرانی‌های روحانیون سراسر کشور به ویژه شهر قم آغاز گردید. سپس به صورت جدی و آشکارا با فعالیت در سطح شهر و مساجد تا روزی انقلاب پی گرفته شد. از آنجا که مردم یکی از پایه‌های اساسی شکل‌گیری این انقلاب بودند جمع‌آوری خاطرات

۱. واقعه نمک در جو آرام و بی‌خبر آن ایام تأثیر شگرفی در اراک و دهات اطراف می‌گذارد. در دولت نصیب عمیدالدوله در سال ۱۳۲۸ ق. نمک به صورت انحصاری در دست قاطرک دولت بود. آقا داود کرهرودی اهالی سه ده کرهرود، سنجان و فیجان را جمع کرد و به شیر و پنیر و قنطاریک نمک را می‌شکنند و چند دکان مشروب‌فروشی را ویران می‌کنند. مأمورها شهرکاهان به خانه آقا داود در کرهرود رفته و مخفیانه و بی‌سر و صدا بدون عمامه سوار درشکه کرده به تهران می‌روند. زمانی که این خبر در کرهرود و قریه‌های مجاور پخش می‌شود سبیل جمعیت از کرهرود به طرف آن به فرمانداری اراک سرازیر و در میدان ارگ جمع می‌شوند. اجتماع بزرگی از رنجانیان از جمله آقا نورالدین، آقا فضل‌الله، برادر آقا داود و همه فرزندان و مجتهدان و اهل علم به عنوان اعتراض به فرمانداری می‌آیند و حاکم وقت ناچار می‌شود حکم تبعید را لغو کند و دستور بازگشت آقا داود صادر شود (نیک‌فام، الف، ۱۳۹۳: ۵۲).

۲. زمانی که در عهد رضاشاه برای اولین بار خدمت نظام وظیفه با تأثیرگیری از اروپا از سال ۱۳۰۵ ش به اجرا درآمد مخالفت‌های مردمی آغاز شد؛ در اراک نیز مقاومت‌هایی انجام و سر و صدا ایجاد شد و چند نفر به قتل رسیدند (برای اطلاعات بیشتر ر.ک: دهگان، ۱۳۴۵: ۲۲۹).

۳. یکی دیگر از اقدامات مهم مردمی در اراک، در زمان استعفای دکتر محمد مصدق در ۱۳۳۱/۴/۲۵ رخ داد. گروهی از مردم اراک با اطلاع از این استعفا به عنوان اعتراض به سیاست‌های قوام‌السلطنه و مخالفت با تصمیماتی که سبب استعفای مصدق شد در تلگرافخانه شهر متحصن شدند و پنج روز بعد با انتشار خبر سقوط قوام‌السلطنه تحصن پایان یافت (نیک‌فام، الف، ۱۳۹۳: ۵۴).

شفاهی آن‌ها ضروری است و ضبط و ثبت خاطراتشان در دستیابی به اهداف زیر بسیار مؤثر است.

- ثبت و مستندسازی تاریخ انقلاب استان

- شناسایی نقش و جایگاه هر منطقه در انقلاب

- شناخت حوادث و رویدادهای مهم و تاثیرگذار انقلاب

- آشنایی با اهداف، انگیزه‌ها و علل شکل‌گیری انقلاب

- شناسایی و تبیین دقیق ویژگی‌های خاص و متمایز کننده انقلاب اسلامی از

دیگر انقلاب‌ها

- شناخت و تثبیت هویت فرهنگی انقلاب اسلامی

- حفظ آثار و اسناد گرانقدر شخصیت‌های مبارز انقلابی و شناخت حیات

مبارزاتی و انقلابی شاگردان و نمایندگان امام خمینی (ره) در شهر اراک

- تهیه و تدوین مآخذ و منابعی جهت تولیدات بخش‌های مختلف هنری و ...

در عرصه تاریخ شفاهی انقلاب اسلامی شهر اراک آثار قابل اعتنایی به چاپ

رسیده است که توجه به آنها برای پژوهشگران فعال در این زمینه حایز اهمیت است.

از جمله پایان‌نامه خانم مرضیه جیریایی شرابی تحت عنوان «انقلاب اسلامی ایران در

شهر اراک، ۱۵ خرداد ۱۳۴۲ - ۲۲ بهمن ۱۳۵۷ ش.» که در سال ۱۳۹۱ در دانشگاه اراک

از آن دفاع شده است. همچنین کتاب «تاریخ شفاهی انقلاب اسلامی در اراک» که به

مدیریت دفتر فرهنگ و مطالعات پایداری حوزه هنری استان مرکزی به کوشش آقای

یوسف نیک‌فام در سال ۱۳۹۳ منتشر شده است. این کتاب شامل پيشینه فعالیت‌های

سیاسی در اراک (از مشروطیت تا انقلاب اسلامی)، برخی از حرکات و اعتراضات

مردمی در اراک (طی سال‌های ۱۳۵۷ تا ۱۳۸۷)، روزشمار انقلاب اسلامی در اراک

از نگاه روزنامه‌های اطلاعات و کیهان و خاطرات شفاهی سیزده تن از فعالان انقلابی

در اراک، شهدای انقلاب در اراک و اسناد و تصاویر می‌باشد. کتاب حاضر جلد دوم

کتاب مذکور است که خاطرات شفاهی، هشت نفر از مردم انقلابی شهر اراک را

دربردارد. ضبط و ثبت خاطرات به سفارش حوزه هنری استان مرکزی با مدیریت

مسئول دفتر فرهنگ و مطالعات پایداری استان مرکزی سرکار خانم مریم طالبی، از

مهرماه سال ۱۳۹۴ آغاز شد. از تاریخ ۱۳۹۴/۸/۱۵ تا بهمن ماه ۱۳۹۶ تعداد زیادی از افراد برای مصاحبه توسط دفتر فرهنگ و مطالعات پایداری حوزه هنری، بنیاد حفظ آثار و ارزش‌های دفاع مقدس، کانون بازنشستگان و تحقیقات میدانی مصاحبه‌گران در سطح شهر اراک، به گروه تحقیق معرفی شدند که با پنجاه نفر از آنها مصاحبه شد. به دلیل حجم زیاد خاطرات و گستردگی کار، در این جلد خاطرات هفت آقا و یک خانم که حاصل ۴۰ ساعت مصاحبه است، آمده است. خاطرات سایر راویان به حول و قوه الهی در مجلدهای بعدی در اختیار خوانندگان قرار خواهد گرفت.

مراحل اجرایی طرح به این شرح است: شناسایی افراد و جریانات موثر انقلابی و گفت‌وگو با آنها برای ضبط خاطراتشان؛ مصاحبه، پیاده‌سازی و تدوین خاطرات؛ گردآوری اسناد مرتبط با انقلاب اسلامی از سال ۱۳۴۲ تا ۱۳۵۷.

مصاحبه‌ها به صورت دویاسه‌تایی انجام شدند. تعیین وقت مصاحبه در زمان‌های مختلف به دلایل گوناگون گاهی به طول انجامید و سبب تعویق و طولانی شدن انجام کار گشت. مکان و زمان مصاحبه به عوامل مصاحبه‌شونده گذاشته شد، بنابراین، برخی از مصاحبه‌ها در منزل و برخی در محل کار راویان و بعضی دیگر در حوزه هنری استان مرکزی صورت گرفتند. برای مصاحبه ابتدا فهرستی از سوالات جامع و جزئی درباره وقایع انقلاب تهیه شد و اساس مصاحبه بر پایه آن قرار گرفت. البته محوریت اصلی گفت‌وگوها خاطراتی بود که راویان از آن دوران به خاطر داشتند.

در مصاحبه‌ها سعی شده است جزییات خاطرات راویان از جمله زمان، مکان، احساسات و انگیزه‌ها مورد پرسش قرار گیرد؛ که گاهی با عصبانیت، طعنه و گاهی هم با خنده از پاسخ‌گویی امتناع می‌کردند. از آنجا که هر پدیده و جامعه تاریخی با گذر زمان در یادها کم رنگ و رفته‌رفته از یاد می‌رود برخی نیز با بیان «زمان گذشته است» و «به خاطر ندارم» از پرداختن به جزییات اجتناب می‌کردند. با این وجود پرسش‌ها از زوایای مختلف مطرح شد که گاه این روش برای رسیدن به جزییات ماجرأ موفقیت‌آمیز بود.

مصاحبه‌های اولیه، در جلسات متعدد به صورت گروهی مورد نقد و بررسی قرار گرفتند و سوالات باقی‌مانده و پنهان در متن و ابعاد مبهم آنها تا جایی که ممکن بود

استخراج گردید و سپس مصاحبه‌های تکمیلی گرفته شد. وقت مجدد گرفتن برای مصاحبه به علت عدم تمایل و مشغله‌های شخصی برخی از مصاحبه‌شوندگان کار را سخت می‌کرد. در بسیاری از موارد هم راویان جزئیاتی چون زمان، مکان و اشخاص را فراموش کرده بودند و با وجود سوالات متعدد از زوایای مختلف، آن را به یاد نمی‌آوردند. در این مصاحبه‌ها تناقضات گفتاری بر سختی جمع‌آوری خاطرات دامن می‌زد و نیازمند دقت، نکته‌سنجی، صبر و حوصله فراوان بود.

پس از تکمیل مصاحبه‌ها، مرحله پیاده‌سازی آغاز گردید. تلاش شد گفته‌های راویان بدون کم و کاست و تغییر نگاشته شوند و جملات، اصطلاحات و گویش و زبان آنها حفظ شود. بعد از اتمام پیاده‌سازی‌ها به تدوین روایت‌ها پرداخته شد.

تدوین این کتاب از تیرماه سال ۱۳۹۵ تا اسفند ۱۳۹۶ به طول انجامید. تدوین اگر چه مرحله پایانی بود اما در واقع آغاز کار محسوب می‌شد. در این مرحله، به علت نواقص مصاحبه‌های گرفته شده، گروه ناگزیر شد برای رفع ابهامات چندین بار به مصاحبه‌شوندگان رجوع کند. تبدیل زبان شفاهی به زبان مکتوب مستلزم دقت و حوصله فراوان بود که سعی شد این تبدیل با حفظ لحن راوی صورت پذیرد. همچنین تلاش شده است توالی رویدادها با توجه به زمان رخداد آنها رعایت شود و وقایع بیان شده از سوی راویان، با استفاده از اسناد کتب و پرس و جو از اشخاص معتبر و موثق مورد راستی‌آزمایی قرار گیرند. علاوه بر این، تعصب و پیش‌داوری و القاب امروزی حذف گردد و با آوردن پاورقی در معرفی اشخاص، نام فعلی شهر، کوچه و خیابانها از گفته‌ها رفع ابهام شود. قابل ذکر است که جهت معرفی شهدای دوران هشت سال دفاع مقدس، از سایت شهود استفاده شده است.

متن تدوین شده بارها مورد بررسی و ارزیابی کارشناسان قرار گرفت و بر اساس آن ارزیابی‌ها و ویرایش شد. سپس به یکایک مصاحبه‌شونده‌ها ارائه گردید تا از سوی آنها تایید شود و اگر در جزئیات سال و ماه، اسامی افراد و طریقه روایات و توالی رویدادها تناقضی وجود دارد تصحیح گردد. بر این اساس خاطرات این کتاب مورد تایید و رضایت مصاحبه‌شوندگان می‌باشد.

ترتیب قرار گرفتن خاطرات در این کتاب، بر اساس زمان انجام مصاحبه‌ها و

تعداد آنها صورت پذیرفته است. خاطره‌های راویان بر مبنای ویژگی‌ها و یا فعالیت‌ها و موقعیت آنها نامگذاری شدند. خاطرات با تصویر و مقدمه‌ای کوتاه برای معرفی راوی، شروع می‌شوند. هر بخش از هر خاطره نیز عنوان‌بندی گردیده است زیرا روایت خاطرات پشت سر هم بدون عنوان، سبب دلزدگی، خستگی و سردرگمی خواننده می‌شود به همین جهت از عناوینی که برگرفته از متن می‌باشند، استفاده گردید تا این نقیصه رفع و سبب جذابیت کار شود. اسناد نیز به پایان کتاب ضمیمه شده‌اند. جاودانگی لیاقت‌انهایی است که جاودانه فکر می‌کنند. حوزه هنری استان مرکزی با ریاست جناب آقای رضا میرزایی، با حمایت و ایجاد فضایی بدون تنش، سهم بزرگی در ثبت خاطرات تاریخ شفاهی فعالان انقلابی اراک در این مدت داشته است. صادقانه از زحمات ایشان و جناب آقای محمد قاسمی پور و سرکار خانم مریم طالبی که با حمایت و راهنمایی‌های بی‌دریغ‌شان گروه را یاری نمودند سپاسگزاریم. چه بسا اگر دلگرمی و توصیه‌های ایشان نبود کار به سرانجام مطلوب نمی‌رسید. همچنین جا دارد از مصاحبه‌شوندگانی که با صبر و حوصله ما را پذیرفتند و سوالات جزیی ما را با رویی گشاده پاسخ‌گو بودند صمیمانه تشکر کنیم. و نیز از همه کسانی که در انجام این طرح ما را به اشکال مختلف یاری نمودند از جمله از کارمندان محترم حوزه هنری همچنین خانم‌ها مرضیه رادبخش، فاطمه عبادپور و خدیجه مشهدی میقانی که در مصاحبه و پیاده‌سازی یاورمان بودند کمال تشکر و قدردانی را داریم.